

Norsk Oljemuseum
25 år på Kjerfholmen

Møter med fortidens nåtid

Refleksjoner rundt Oljemuseets første 25 år

Av Arnt Even Bøe

Jeg tar ofte barnebarn med på Oljemuseet. Ikke bare fordi de har godt av å få vite mer om sin egen nære historie, men også fordi de liker det,

Da den norske oljealderen ble innledet for alvor med Ekofisk-funnet i 1969, var jeg 21 år. Jeg tilhører dermed den generasjonen som har levd med og i oljå fra starten. Det var fra oss mye av rekrutteringen til den nye næringen kom. Slik ble vi en del av den viktigste, mest nyskapende, hektiske og lønnsomme perioden i norsk industrihistorie.

Jeg ble journalist og var Aftenbladets oljemedarbeider i 20 år. Som AFP'er fikk jeg deretter ulike oppdrag for oljå og har blant annet skrevet syv faglitterære bøker relatert til næringen. Jeg har også vært engasjert av Oljemuseet i team som har skrevet teksten til to av utstillingene.

Det er mitt utgangspunkt når jeg nå på oppfordring forteller om min opplevelse av Norsk Oljemuseums første 25 år.

Arnt Even Bøe

med alle de kjekke tingene de kan gjøre. Mitt beste minne omkring dette er da barnebarnet Eva på 6–7 år var med for første gang. Hun klatret resolutt opp i barneplattformen Småtrøll og rutsjet i vei. Etterpå fortalte hun hvor kjekt det var «i oljå».

– Kanskje du skal søke jobb der når tiden kommer? spurte jeg.

Bjergsted Barnehage ble invitert til gjenåpning av lekeplattformen Småtrøll i 2023. Foto: Rune Egenes/Norsk Oljemuseum

– Jeg har allerede bestemt meg for å bli dyrlege, men det blir nok på en oljeplattform ja.

Åpning med innspill

Jeg husker godt det som skjedde den fine mai-dagen i 1999, for 25 år siden. Kong Harald skulle foreta den offisielle åpningen av Norsk Oljemuseum, i Oljehovedstaden, selvfølgelig. Mange av gjestene på Kjeringsholmen ble urolige da de så den levende veggen på Bybrua. Over 2000 verftsarbeidere fra Rosenberg var på vei i de oransje kjeledressene sine. For å protestere mot at stadig flere store skips- og oljekontrakter ble plassert i utlandet.

Budskapet fra de Kværner-ansatte var klart: De hadde ingenting imot museet, men de ville ikke havne der selv. Markeringen skjedde rolig og disiplinert. I samme ånd gikk en mann, helt utenfor programmet, rolig fram til Kongen og overrakte ham et brev. Resten gikk som planlagt til stor glede også for de inviterte oljepionerene og barnehagene fra Storhaug.

Brevet til Kongen var fra en av Nordsjøens pionerdykkere som gjorde oppmerksom på den urett mange av dem hadde blitt utsatt for. Dette og besøket fra Buøy sa sitt om å etablere

2500 verftsarbeidere fra Rosenberg brukte åpningen av Norsk Oljemuseum til å vise motstand mot regjeringens gjeldende verftspolitik. Foto: Egil Hagir/Norsk Oljemuseum

Fra utstillingen av Nordsjødykkerne. Filmen «Et dykk i Nordsjøen» var utstillingens hovedelement. Foto: Jan A. Tjemsland/Norsk Oljemuseum

et museum som skal reflektere en næring som fortsatt levde og lever i beste velgående. Prosjektet må forholde seg til det som var, det som er og som kommer, la publikum få møte fortidens nåtid, på godt og vondt. Dynamikken er utfordrende, men gir til gjengjeld mange muligheter.

«Forsøkskaninene»

Som oljejournalist ble jeg tidlig oppmerksom på den dårlige behandlingen de skadde pionerdykkerne fikk av oljeselskapene og staten. Da de samlet seg på 90-tallet, sa fra og krevde

erstatning for skadene de var påført, mente flere at de bløffet, overdrev og ikke hadde andre enn seg selv å takke. Men den mest konsistente motstanden kom fra statsmakten.

I denne heksegryten lanserte Oljemuseet i juni 2009 en svært viktig vitenskapelig dokumentasjon av det som hadde skjedd i Nordsjøen på 1960-, 1970- og 1980-tallet. Museet glemte aldri brevet til Kongen og hadde jobbet med saken i mange år. Nå kom boken «Nordsjødykkerne» skrevet av historikerne Kristin Øye Gjerde fra Oljemuseet og Helge

Ryggvik for Universitetet i Oslo. Samtidig åpnet den tilhørende utstillingen.

I boken sto mange pionerdykkere fram og hevdet de hadde vært «forsøkskaniner» og måtte slite resten av livet med fysiske skader, traumer, depresjoner og selvmordstanker. Ifølge boken kom «Oljevirkksomhetens behov for framdrift i mange tilfeller foran hensynet til dykkerne. Varslerne ble oversett og utstøtt.» At så mange av oljås tøffeste mislyktes på land, uten at noen syntes å bry seg, vakte oppsikt.

For de fleste av oss som fulgte pionerdykkernes kamp på nært hold, framsto det uforståelig at statsmakten nektet for å ha vært ansvarlig for det som hadde skjedd. Vi fikk det ikke til å stemme at grunneieren på sokkelen, regelmakeren, den tilsynsansvarlige, konsesjonsgiveren, policy-makeren og oljås største «profitør» var så totalt avvisende. Årsaken var nok at en innrømmelse av ansvar ville åpnet for erstatningsplikt til de skadde dykkerne, og dermed også for andre yrkesgrupper. Dessuten ville en slik innrømmelse svekke imaget om statens vellykkede rolle i det norske «oljeeventyret».

Etter utallige runder i departementer og Stortinget kom politikerne fram til en økonomisk «kompensasjonsordning» som ble akseptert av de skadde dykkerne. I denne kampen var Fremskrittspartiet deres nærmeste politisk allierte. Det var derfor ikke tilfeldig at det var

Arbeidsminister Robert Eriksson (FrP) og finansminister Siv Jensen (FrP) foran minneplaten for de skadde dykkerne.
Foto: Shadé B. Martins/Norsk Oljemuseum

daværende partileder og finansminister Siv Jensen og arbeidsminister Robert Eriksson (Frp) som i november 2014 avduket Per Odd Aarrestads minneplate over de skadde pionerdykkerne.

Det er heller ikke tilfeldig at minneplaten henger på Oljemuseet. Som levde opp til de politiske målene om «å gå aktivt inn i sin egen samtid og legge til rette for en formidling som engasjerer nålevende mennesker.» Rettesnor

for arbeidet var museets egen formålsparagraf om «en dokumentasjonsfaglig og uavhengig tilnærming i sitt arbeid med kilder og i relasjon til samarbeidspartnere ...»

Slik satte sør-vest Norges best besøkte museum og et av verdens ledende i sin sjanger, en ny standard for informasjon og formidling av fortidens nåtid.

Industriminne

Museet speiler også godt mangfoldet i offshore-virksomheten. I det nettbaserte prosjektet Industriminne fortelles i korthet historien om fem av oljealderens sentrale monumenter:

Ekofisk var det første norske feltet som ble bygd ut og satt i produksjon i 1971. Det gigantiske feltet har vært åsted for utblåsningen på Bravo i 1977 og det tragiske Kielland-havariet tre år senere. Siden det kalkholdige Ekofisk-reservoaret er så «gjerrig», er feltet fortsatt i produksjon og vil være det i tiår ennå.

Gassfeltet *Frigg* lå på begge sider av delelinjen mellom Norge og Storbritannia og forsynte britene med inntil 30 prosent av gassforbruket. Feltet ble stengt i 2004 og alle stålinstallasjonene er fjernet, mens det store betongfundamentet for boreplattformen står igjen (CDP1). På nettstedet kan du lese den utrolige historien om stålplattformen som ble «mistet» i havet.

Statfjord var Norges største oljefelt og det første hvor Statoil ble majoritetseier. Amerikanske Mobil sto for utbyggingen av feltet med tre Condeeper, mens Statoil overtok som operatør 10 år senere. Takket være det «rause» sandstein-reservoaret er Statfjord i ferd med å tømmes, selv om produksjonen startet åtte år etter Ekofisk.

Valhall nær grensen til Danmark var det første feltet i Nordsjøen som ble fullt ut elektrifisert fra land. Som på Ekofisk har feltet vært påvirket av innsynkning, og gamle plattformer har blitt erstattet med nye.

Draugen-plattformen er i betong og den eneste på norsk sokkel med bare ett bein. Feltet var det første som ble satt i drift i Norskehavet. Operatør var Shell som med base i Kristiansund gjorde klippfiskbyen om til oljeby.

Trollet som ble temmet

Det er fortsatt mye spennende oljehistorie å dokumentere. Jeg ser fram til den utrolige fortellingen om det på alle måter gigantiske Troll-prosjektet. Feltet er det største på norsk sokkel med mer olje og gass enn nummer to (Ekofisk) og tre (Statfjord) til sammen. De enorme gassmengdene ble raskt en del av det storpolitiske spillet mellom Sovjetunionen og et Vesten som forsøkte å gjøre seg minst mulig avhengig av leveranser fra øst(!).

«Alle» ønsket å få gassen i produksjon raskest mulig på bekostning av de rike, men vanskelig

Modell av Trollplattformen blir satt på plass i utstillingen.
Foto: Jan A. Tjemsland/Norsk Oljemuseum

tilgjengelige oljesonene i feltet. Det satte Oljedirektoratet en stopper for og forlangte en produksjonsplan for gassen som ikke gikk ut over oljeutvinningen. Selskapene protesterte, men måtte føye seg etter ODs krav.

Troll var i mange år den største oljeprodusenten på norsk sokkel, i tillegg til å forsyne Europa med enorme mengder gass. Slik ble prosjektet en av petroleumshistoriens største suksesshistorier. Ikke bare via teknologiske nyvinninger omkring oljeutvinning, men også som nasjonal ressursforvaltning i verdensklasse.

Underne på utsirahøyden

En annen spennende historie som fortjener en plass i museet, er oppdagelsen av det gigantiske oljefeltet Johan Sverdrup. Det ble funnet i et område midt i Nordsjøen og som «alle» for lengst hadde avskrevet. Utsirahøyden ble gjenoppdaget da Lundin Norway, med legendariske Hans Christen Rønnevik i spissen, fant oljefeltet Edvard Grieg der i 2007. Og tre år senere fulgte sporene videre til det som ble giganten Johan Sverdrup.

Feltet ble elektrifisert fra land og bygd ut med optimal klimamessig teknologi og er lønnsomt nesten uansett hvor lavt oljeprisen faller.

Verdensarv

Våren 2022 frontet Oljemuseet utspillet om å få Condeep-plattformene med på FNs og UNESCOs verdensarvliste. Norge har i dag åtte bidrag på listen, hvor Røros og Rjukan representerer nasjonens industriarv.

– Betongplattformene er et teknologisk underverk. Ingenting på verdensarvlisten er i

dag knyttet til petroleumsindustrien. Dette kan være en fin anledning til å lage et monument over en oljealder som vi står midt i, argumenterte museumsdirektør Finn Krogh og fagsjef Björn Lindberg. De viste til at Gullfaks C er verdens tyngste byggverk, mens Troll er verdens høyeste byggverk – som er blitt flyttet.

Et stort flertall i Stavanger formannskap støttet anmodning, men riksantikvar vendte tomme ned. I begrunnelsen het det: «verden kan oppfatte det som et paradoks om Norge skulle nominere et kulturminne i denne kategorien til verdensarvlisten, mens utviklingsland med viktige verneområder ikke får utvinne sine naturressurser på grunn av verdensarvstatusen. Slik sett ser vi også i rapportene om avhending av Condeep-riggene at det er risiko for nedbryting og mulige utslipp av miljøgifter fra betongen, også om de blir etterlatt på stedet. Dette kan bli svært utfordrende i verdensarvsammenheng.»

Slik var takken fra riksantikvaren, for lang og tro tjeneste i oljå.

Gullfaks C-plattformen er et av de mange teknologiske underverkene som ble støpt i Hinnavågen: Det er verdens tyngste byggverk som er flyttet på. Foto: Øyvind Hagen/Equinor

Cyberbase: Ett av de lokale selskapene som lyktes med utvikling av ny, smartere og sikrere teknologi var Hitec, under ledelse av gründeren Jon Gjedebo. Sammen med ansatte fra automasjonslinjen på Gand vgs. og andre lokale entusiaster utviklet selskapet «cyberbase», automasjonsteknologien som revolusjonerte oljeboringen til havs.

Amerikanske National Oilwell Varco kjøpte Hitec og deres cyberbase-teknologi i år 2000 og donerte den første borestolen til museet. Der står den på «boredekket», til ære for de kreative lokale ungdommene i Forus-bedriften Hitec.

Borestolen på boredekket på Oljemuseet.
Foto: Shadé B. Martins/Norsk Oljemuseum

I 2020 - 40 år etter ulykken - åpnet Oljemuseet en ny utstilling om Alexander L. Kielland-ulykken.
Foto: Shadé B. Martins/Norsk Oljemuseum

Gigantene fra Hinnavågen

I forlengelsen av dette gjenstår det å utdype den revolusjonerende og kreative norske betongteknologien. Installasjonene som ble støpt Hinnavågen var med sin nærhet til folk fleste selve inkarnasjonen av oljå. Det startet med Ekofisk-tanken i 1973, endte med Heidrun

i 1995 og engasjerte tusenvis av mennesker. NC bygde også Hibernia-plattformen i Newfoundland og leverte teknologien til de to understellene i Okhotsk-havet øst for Sakhalin.

De ulike betongløsningene har allerede sin naturlige plass på museet i form av modeller og

korte informative tekster. Jeg ser fram til den dagen disse settes inn i sin sammenheng som bærende elementer i det norske oljeeventyret.

I tillegg til Condeepene har norske leverandører sikret seg verdensledende posisjoner innen undervannsteknologi og oljeboring, det siste i form av de revolusjonerende Aker H-3-riggene. Norsk subseahistorie er godt og spennende dokumentert i bok- og utstilling. Museet er nå i avslutningen av et bokprosjekt om den norske rigghistorien, og lanserte i mars 2024 utstillingen «Det var en gang en reder».

«Akademiet»

Som pensjonist etablerte jeg mitt eget «akademi» for fire barnebarn i alderen 10-14 år. Jeg hentet dem hjem til meg fra skolen en gang i uken. De gjorde lekser og så spiste vi middag sammen. Deretter sto ulike temaer på kjøreplanen. Jeg var opptatt av at ungene skulle lære mer om sin egen samtid og egne omgivelser. Da ble Oljemuseet en viktig og populær medspiller. Det la heller ingen demper på stemningen at disse besøkene også medførte middag på restaurant.

På Akademiet tok vi blant annet opp etterkrigstidens mest alvorlige ulykke til sjøs, Alexander L. Kielland-havariet i mars 1980. Jeg hadde beskrevet hendelsen på forhånd, men så at de fire storøyd samlet seg ved bruddet i plattformstaket. Synet ga dramatikken bak det brutale tapet av 123 menneskeliv en ny

dimensjon. Deretter gikk vi ettertenksomt gjennom resten av Kielland-dokumentasjonen som er satt opp på en respektfull og informativ måte.

I forbindelse med Stortingsbehandlingen av Kielland-saken fikk Oljemuseet i oppdrag å dokumentere kunnskap som kan danne grunnlag for videre forskning omkring havariet og «bidra til at pårørende, overlevende og andre berørte personer føler seg sett, hørt og tatt på alvor – og at de så langt det er mulig får svar på spørsmål.» Dette prosjektet ventes å avsluttes i løpet av neste år.

Dinosaurene kommer

Da museet i 2022 lokket med en 2,5 tonn tung dinosaur på taket, og en stor samling brølende og robotiserte dinosaurer i manesjen, løp vi nærmest om kapp for å komme oss inn og møte «Oljens øyenvitner». Vi fikk også med oss beviset på at det også hadde vært dinosaurer i Norge, i form av en knokkel som ble funnet i Snorre-feltet i Nordsjøen. Ikke rart at museet satte ny besøksrekord med over 210 000 gjester etter sviktende besøk under den langvarige pandemien.

Klimadriveren

Oljevirkksomheten er ikke bare historie, flinke folk, ny teknologi, store prosjekter og masse penger. Den er også en av klodens verste klimadrivere. Vi hadde vært inne på problemene

flere ganger på akademiet. Det var ikke så enkelt dette. Nok en gang ble Oljemuseet redningen, i mars i fjor med dette budskapet:

«KUTT!» – Nå kan du selv utforske teknologien som reduserer utslipp.»

Endelig fikk ungene se det for seg og bli kjent med den mystiske CO₂-håndteringen (CCS). Greit å vite at fangst og lagring av klimagasser skal bli en stor del av den norske klimaløsningen. Når Northern Lights- og Langskip-prosjektene kommer i drift, vil Norge få verdens første fullstendige verdikjede for CO₂-fangst på land, via transport og mellomlagring til permanent lagring i Nordsjøens bunn. Formelt handler det om Paris-avtalen, men i virkeligheten dreier dette seg om klodens og barnebarnas egen fremtid.

Vindmøller til havs var også tema i utstillingen. Jeg vet ikke om ungene husker alt som var i gang og under planlegging, eller om de husker at Hywind allerede leverer strøm til de to nærliggende olje- og gassfeltene Snorre og Gullfaks i Nordsjøen. Men havvind rykket unektelig nærmere.

Ungene fikk også produsere hydrogen ved å føre selvlaget sveivestrøm til vann, og fryde seg over smellet når energien ble utløst. Under middagen etterpå forsøkte vi å repetere forskjellen på grønt, blått og grått hydrogen. Nysgjerrigheten var vekket. Neste gang følger vi opp klimaspørsmålet

på den mer permanente og faktaspekkede utstillingen «Klima for endring».

Oljeforeldrene

Når jeg har barnebarna med på Oljemuseet, savner jeg informasjon om de som sto bak perioden som forandret Norge for alltid. Fraværet av mennesker får meg til å tenke på et polarmuseum uten Fridtjof Nansen og Roald Amundsen. I museets filmsal vises den populære «Oljeunge». Kanskje tiden er inne til å presentere Oljeforeldrene?

Oljemuseum uten olje

Oljemuseet lever farlig i et land som er i ferd med å kvitte seg med alt som minner om olje. Oljeministeren og tilhørende departement er nå avskiltet. Oljebransjens interesseorganisasjon startet som Oljeindustriens Landsforening, fortsatte som Norsk olje og gass og har nå det politisk korrekte navnet Offshore Norge. Statoil og NOPEF (Norsk olje- og petrokjemisk fagforbund) er også historie, mens ingen av Oljemuseets 12 hovedsponsorer lenger har «olje» i navnet.

Det nye er offshore vindkraft, CO₂-håndtering og muligens mineralutvinning på havbunnen. Byens to statlige oljeinstitusjoner har allerede forandret navn fra Oljedirektoratet til Sokkel-direktoratet, mens Petroleumstilsynet er blitt til Havindustritilsynet. Stavanger er heller ikke så stolt av å være Norges Oljehovedstad.

Energi hovedstaden klinger bedre. Når ordet «olje» er i ferd med å bli utryddet, står også Norsk Oljemuseum strategisk til for hugg.

I museumsvedtektenes § 2. «Formål», brukes ikke «olje» en eneste gang, mens «petroleumsvirksomheten» forekommer tre ganger. Siden ingen av de nye aktuelle virksomhetene kommer under petroleumsbegrepet, tilsier trenden at det stilige skiferbygget på Kjerfingholmen blir til «Norsk Havindustrimuseum».

En slik formalitet kan både vi og Oljemuseet sikkert leve godt med. For å disiplinere politikerne byttet Statens petroleumsfond i 2006 navn til Statens pensjonsfond utland. Men alle vet jo hvor pengene kommer fra.

Om noe år er det fra barnebarnet Evas generasjon havindustrien skal hente sine ansatte. Hva de faktisk skal arbeide med der ute, er ennå ikke avklart. Men det blir neppe behov for dyrleger i denne omgang heller.